

HÅNDFORGYLLING

Norsk håndverksinstitutt arrangerte fagsamling for håndbokbindere ved Bøthuns Bokverksted i Tønsberg 23.-26. mai 2019. Roger Johansson, som til daglig arbeider ved Carolina Rediviva ved Universitetet i Uppsala, var leid inn som fagansvarlig. Deltakere på samlingen var: Lisa Bøthun, Georg P. Ekelund, Thomas Støyva, Kristine Bekkevold, Marielle Erland og Vibeke Luther O'Rourke. De fleste av deltakerne hadde prøvd håndforgyllum tidligere, men det er ikke lenger veldig vanlig for håndbokbindere å forgylle for hånd, så alle hadde lyst til å få mer erfaring med teknikkene. For å være trygg på teknikkene må det til mye øving. Det ble brukt to-tre dager på blindtrykk og forgyllum og drøyt en dag på gullsnitt.

Blindtrykk og gulltrykk

Blindtrykk vil si at man preger ned i materialet eller lager et opphøyd trykk, men ikke bruker farge.

Roger Johansson trykker med forgyllerplassen vertikalt (fransk retning), mens det vanlige her til lands er å ha plassen horisontalt (engelsk retning).

Som øvingsoppgaver ble det først trykking på papprykk med kopifarge. Det ble særlig fokusert på å trykke rette og parallelle linjer. For å bli god på dette, bør man trene regelmessig – helst noen minutter hver dag.

Det er viktig å få den nederste linjen rett. Filettens flate side vender mot kroppen. Passer kan brukes for å få lik avstand mellom linjene. Skinnen fuktes lett med en våt bomullsdott før det trykkes på det. Man starter med å bruke kalde stempler. Etter at første linje er satt, trykker man lett med oppvarmet stempel. For å få tydelige og blanke preg er det viktig at filettene er rene, så de strykes mot en skinnbit før de brukes. Blanke blindtrykk gir blankt gullpreg.

Blindpreg på skinnrygg. I midten et felt som er brent fordi det ble brukt for varm filett. Varme filetter presses mot en våt svamp. Temperaturen bør være godt under 100⁰ C for å unngå skader på skinnen. Det skal være mulig å ta på filetten ved første trykk.

Eksempler på trykk på bokrygger i papp, blindtrykk på skinn og gullsnitt.

Når man forgyller på skinn, strykes skinnen med en klisterblanding (her ble det brukt klister laget av hvetestivelse og vann) noen ganger, deretter eggehvite noen ganger og til slutt gull. Klisteret kan gnis med finger til det er tørt nok til å påføre eggehvite (etter ca. 10 minutter). Fortrykk kan så trykkes. Bomulldott med litt vaselin strykes over fortrykket og bladgull kan legges på.

Eggehviteblandingen besto av to deler eggehvite, en del vann og en del eddik. Blandingen piskes sammen og står noen timer før den siles.

I stedet for fortrykk, kan man grunne og legge gull på alt og trykke direkte. Silkestråd brukes for å markere linjer i gullpålagte felt før filett brukes for å lage tydelige linjer.

Grunning eller grundering kan legges i hvert enkelt fortrykk eller over hele ryggen. Marielle har valgt

første framgangsmåte og slipper å vaske bort grunning fra feltene som ikke skal ha dekor. Anvender man Fixor (som er sjellakkbasert), kan man ta litt vaselin i linjene og legge på gullremser som fanges på filetten. Deretter strykes overflødig gull bort med litt bensin, f.eks. lighterbensin. Bruker man Fixor, trenger man ikke å bruke klister.

Gull kan legges på ved hjelp av ulike slags gullflyttere som opptrekker, gulleggerpensel, papir med litt fett eller en bomullsdott påført litt vaselin. Hvis grunningen er for tørr vil ikke gullet binde seg til skinnnet. Er det for vått vil forgyllingen bli kornet.

Kristine trykker tekst på bokryggen ved hjelpa av bokstaver satt inn i skriftkasse.

Overflødig gull er delvis fjernet fra bokryggen.

Kristine preger bord med mønstret rullefilett.

Vibeke og Georg trykker titler på bokrygger med metallbokstaver satt inn i skriftkasser.

Eksempel på håndforgylt bokrygg.

Gullsnitt

Det har i mange hundre år vært vanlig å legge gull på snittet til fine bøker. Snittet kan i tillegg siseleres eller males for å få et spesielt mønster på gullsnittet. Det er vanligst å legge gull på toppsnittet, men alle bokkantene kan forgylles.

Som feste for gullet ble det, i stedet for eggehviteopløsning, brukt en limblanding laget av en teskje hvitlim og to dl vann, som ble ristet sammen og så spedd med ytterligere to dl vann og silt gjennom et kaffefilter.

Lisa skal bruke skjærehøvel for å lage et jevnt snitt. Så kan snittet sikles og pusses så glatt som mulig med sandpapir. Deretter skal det brukes limvann som feste for bladgullet.

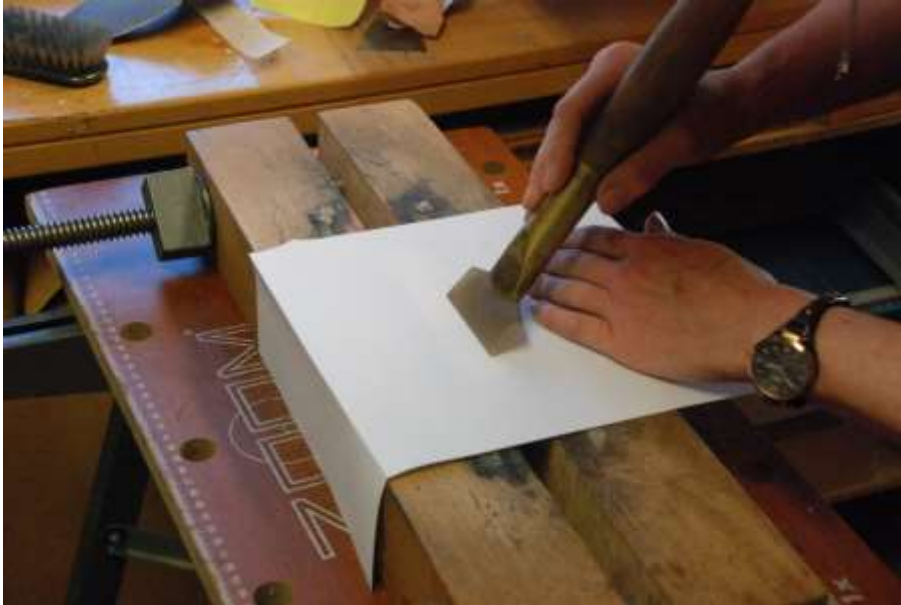
Talkum drysses på for at sidene ikke skal klistre seg sammen.

Snittsiden er presset hardt sammen før glatting. Man kan bruke en skarp sikling for å høvle snittet glatt. Hele snittet høvles på en gang. Den røde fargen som er påført er bolus (leire). Snittet holdes lett fuktig under siklingen for å gjøre høvlingen lettere, men må tørke før det pusses med sandpapir. Når det er ferdig pusset med sandpapir (gradvis finere papir) og har tørket, poleres snittet med agatstein. Så legges det på limgrunn i flere omganger og det får tørke. Man skal ikke ta på snittet for da blir det merke. Det legges på et tynt lag med hvitlimsblanding. Bladgull skjæres i biter litt bredere enn snittet og legges på ved hjelp av papir med litt fett fra hår eller hud. Papiret holdes parallelt med snittet og slippes når grunningen suger til seg gullet. Gullet skal legges en mm utenfor kantene. Pressen settes på høykant, slik at overskytende veske kan renne av. Får stå til tørk i 5-10 minutter før gullet, beskyttet av et papirark, utsettes for lett trykk. Etter en halvtimes tid kan polering

påbegynnes. Bokens hode (ryggside, øverste del av boka) vender mot kroppen både ved sikling, pussing og polering.

Etter å ha tørket en stund (ca. en halvtime), kan snittet gattes forsiktig med agatstein på et papir som er lagt over gullet. Deretter fjernes papiret og gullet poleres hardere. Små hull i bladgullet kan repareres ved å puste på områdene og fylle med gullbiter. Som sluttfinish tar man litt bivoks på tommelen og gnir over snittet før siste polering. Når poleringen er avsluttet, slås bokblokken mot en bordplate for å løsne sidene.

Gullet trykkes forsiktig fast med agat. Det legges papir som mellomlegg i denne fasen av arbeidet.

Etter noe tørketid skal gullet poleres, påføres litt voks og sluttpoleres med agatstein.

Georg er fornøyd med sitt første utførte gullsnitt.